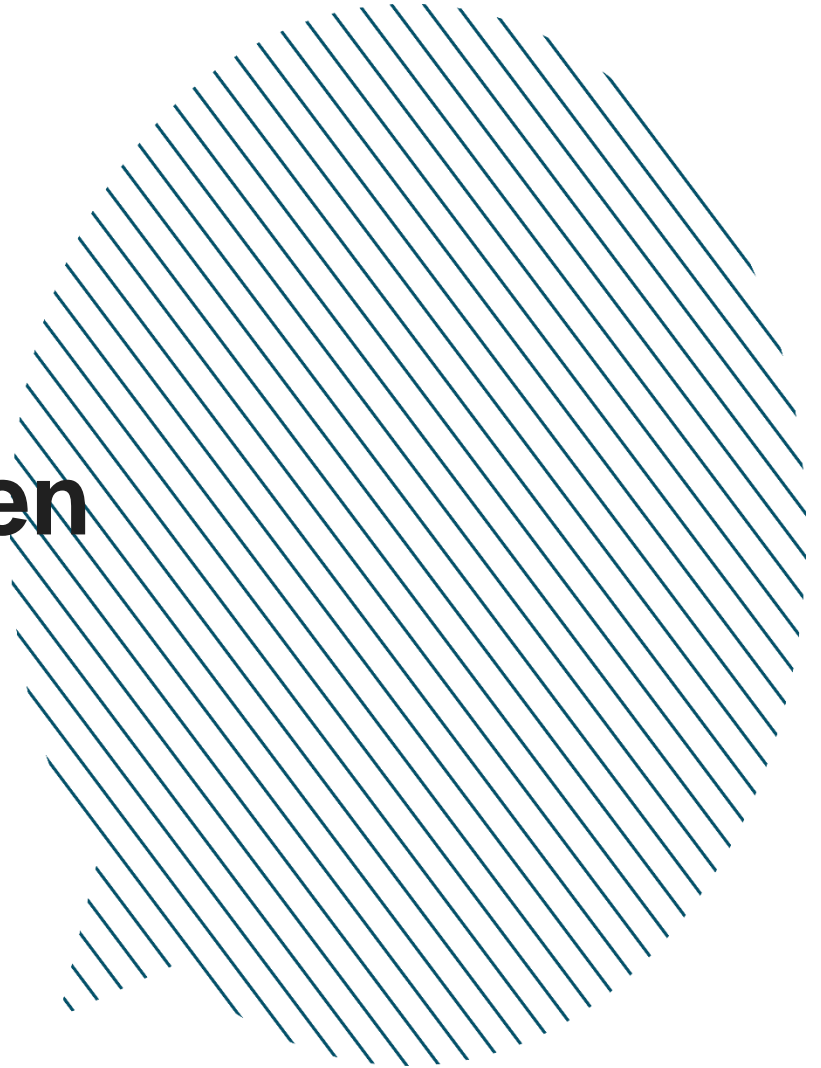

Velkommen som medlem i kontrollkommisjonen

Kontrollkommisjonenes hovedoppgave er å sikre den enkelte pasients rettssikkerhet i møtet med det psykiske helsevernet

Kontrollkommisjonenes formål

Kontrollkommisjonene skal bidra til å sikre at

- pasienter ikke utsettes for uriktig, vilkårlig eller uforholdsmessig tvangsbruk og at
- praksis er i samsvar med menneskerettighetene og grunnleggende rettssikkerhetsprinsipper.

Psykisk helsevernloven § 6-1 første ledd

«Hvor noen er under psykisk helsevern etter loven her, skal det være en kontrollkommisjon som etter nærmere regler gitt av departementet treffer de avgjørelse som er særlig tillagt dem. I den utstrekning det er mulig, skal kontrollkommisjonen også føre den kontroll den finner nødvendig for pasientens velferd»»

Statsforvalterens rolle overfor kontrollkommisjonene

- Rekrutterer og oppnevner medlemmer
- Utbetaler godtgjøring
- Sender innstilling til Helsedirektoratet om hvilken kommisjon som skal ha ansvar for hvilke institusjoner
- Gir råd til kommisjoner om oppnevning, godtgjøring, samarbeidsforhold i kommisjonen mv.
- Tar imot dokumenter for arkivering

Statsforvalterens rolle overfor kontrollkommisjonene (forts.)

Helsedirektoratet har utarbeidet:

- [Veiledning til statsforvalterne om oppnevning av medlemmer til kontrollkommisjonene](#)
- [Informasjon om godtgjøring, satser, reiseutgifter mv.](#)

Helsedirektoratets rolle overfor kontrollkommisjonene

- Beslutter, etter innstilling fra statsforvalteren, hvilken kommisjon som skal ha ansvar for hvilke institusjoner
- Holder oppdatert oversikt over alle kontrollkommisjoner, herunder
  - hvilke institusjoner den enkelte kommisjon har ansvar for
  - lederens fungeringstid og kontaktinformasjon

(ligger på [helsedirektoratet.no](https://www.helsedirektoratet.no))

Helsedirektoratets rolle overfor kontrollkommisjonene (forts.)

- Drifter et årsrapporteringssystem hvor lederen innberetter aktivitet for forutgående år (med frist 1. april)
- Sammenstiller data fra årsrapportene og fra statsforvalternes klagebehandling av phvl. § 4-4-vedtak (tvangsbehandling) i en årlig rapport «[Kontroll av tvangsbruk i psykisk helsevern](#)» (publiseres på høsten)

Helsedirektoratets rolle overfor kontrollkommisjonene (forts.)

- Besvarer juridiske og faglige spørsmål fra kontrollkommisjonsmedlemmer
  - spm. kan rettes til: kontrollkommisjonen@helsedir.no
- Arrangerer hvert år en kontrollkommisjonskonferanse for alle medlemmene og for statsforvalterne (i november)
- Arrangerer hvert år en egen konferanse for lederne (i juni)

Helsedirektoratets rolle overfor kontrollkommisjonene (forts.)

Direktoratet har en egen nettside for kontrollkommisjonene. Her finner dere bla:

- [**E-læringskurs**](#) om bruk av tvang i psykisk helsevern og vurdering av samtykkekompetanse
- [Velkommen som medlem av kontrollkommisjonen](#)
- [Informasjonsskriv til medlemmer av kontrollkommisjonen](#)
- [Saksbehandlingsrundskriv for kontrollkommisjonene i det psykiske helsevernet](#)
- [Maler for kontrollkommisjonsvedtak](#)

[Informasjonsbrosjyrer](#) til pasienter og pårørende, om rettigheter og klagemuligheter mv.

Helsedirektoratets rolle overfor kontrollkommisjonene (forts.)

Andre relevante dokumenter på direktoratets nettside:

- [Rundskriv til psykisk helsevernloven](#)
- [Rundskriv til psykisk helsevernforskriften](#)
- [Veileder for statsforvalterens behandling](#) av klagesaker etter psykisk helsevernloven § 4-4
- Vi legger også fortløpende ut fortolkninger til loven (viktige fortolkninger sendes pr. epost til KK lederen)

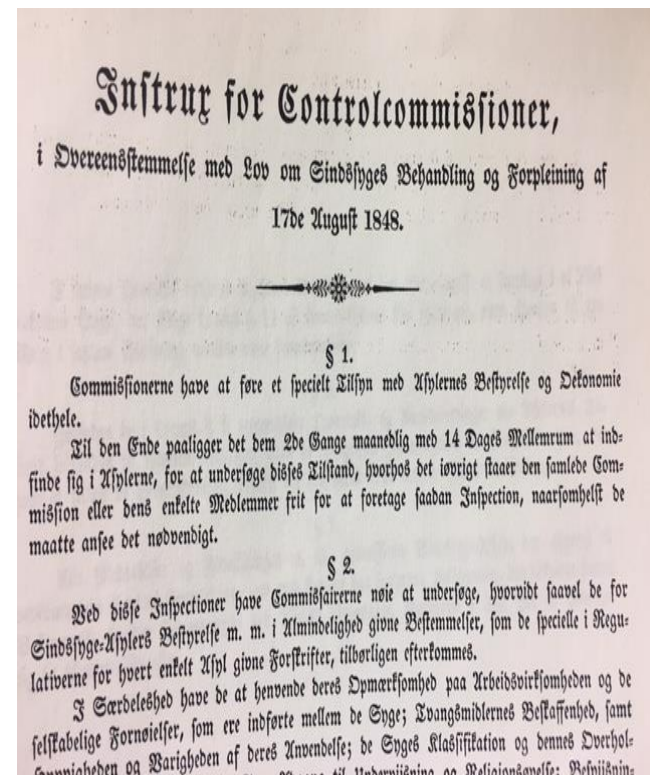
Nå skal to erfarne
kontrollkommisjonsledere
gi dere en kort innføring i
arbeidet og veien videre

Lykke til med viktig verv!

Historikk

- Kontrollkommisjonene har en lang historie som det viktigste kontrollorganet innen psykisk helsevern
- I 1848 ble det vedtatt en egen lov for pasienten med psykiske lidelser
- Samtidig ble det opprettet kontrollkommisjoner for tilsyn/kontroll
- Ordningen består fortsatt – over 160 år etter at den ble innført

Kontrollkommisjonene

- Et særlig rettssikkerhetsorgan forankret i psykisk helsevernloven kap. 6
- 54 enheter rundt i landet, mellom 2-16 kommisjoner i hvert fylke (16 i Oslo og Viken)
- Hver enhet er tildelt et ansvarsområde - institusjoner i psykisk helsevern

Phvl. § 6-1. Kontrollkommisjonen

Hvor noen er under psykisk helsevern etter loven her, skal det være en kontrollkommisjon som etter nærmere regler gitt av departementet **treffer de avgjørelser som særlig er tillagt den.**

I den utstrekning det er mulig, skal kontrollkommisjonen også **føre den kontroll den finner nødvendig for pasientenes velferd.** Den kan ta opp saker etter eget initiativ eller etter henvendelse fra pasienten, pasientens nærmeste pårørende eller personalet. **Finner den forhold den vil påpeke, skal den ta saken opp med den faglig ansvarlige og eventuelt statsforvalteren.**

Kontrollkommisjonen oppnevnes av departementet, som også bestemmer hvilket område som skal være tillagt hver kommisjon.

Departementet har det overordnede ansvar for at det i hvert område er en fungerende kommisjon.

Phvl. § 6-2 Sammensetning

- Hver KK enhet består av 4 medl. m vara – jurist, lege, brukerrepresentant og et alminnelig medlem
- Leder: Jurist som er kvalifisert til å gjøre tjeneste som dommer. (bierverv for dommer, fylkesnemndsleder eller advokat)
- Lege: som oftest en allmennlege, men også noen psykiatere.
- To legmedlemmer: Hvorav ”en person som selv har vært under psykisk helsevern eller er eller har vært nærstående til pasient, eller som har representert pasientrettigheter i stilling eller verv”.
- Medlemmer oppnevnes av Statsforvalteren
- Oppnevnes for 4 år av gangen, og kan reoppnevnes en gang.

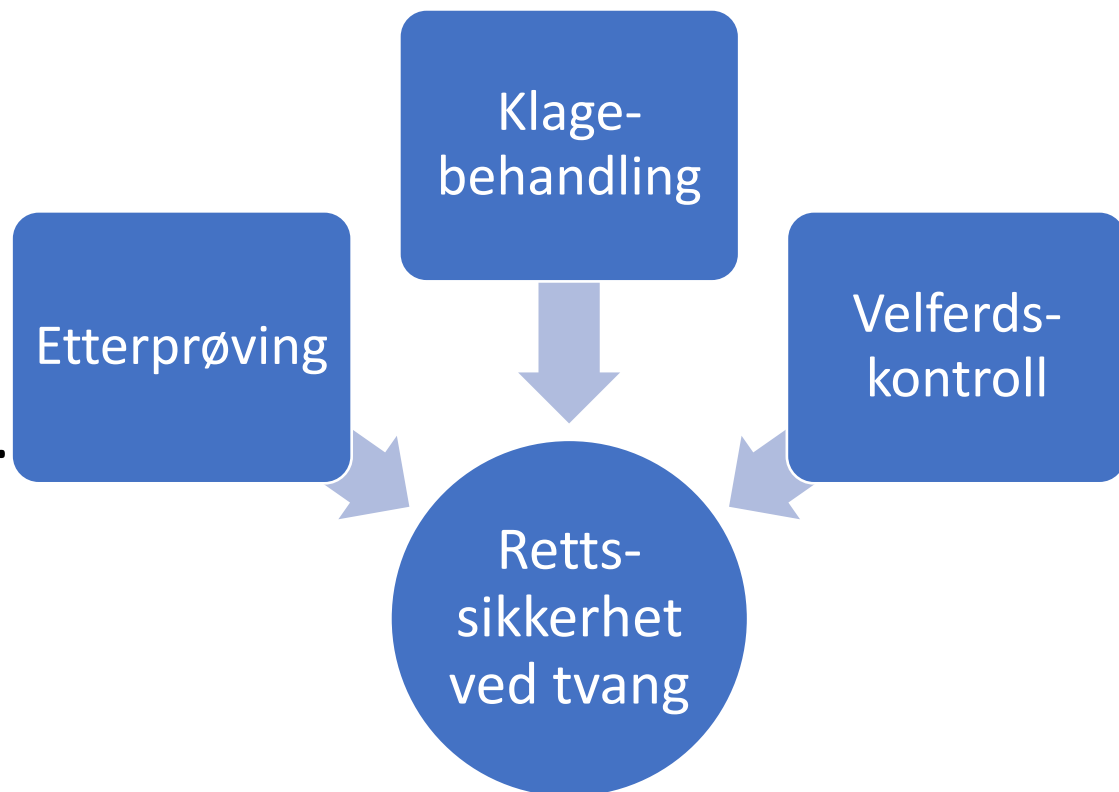
Et stedlig, uafhængig domstollignende organ.

Phvl. § 6-3 Kontrollkommisjonens uavhengighet

- Kontrollkommisjonen er uavhengig i sin virksomhet.
- Lederen skal påse at kommisjonen ikke følger arbeidsrutiner som undergraver kommisjonens uavhengighet.

Skal ivareta
rettsikkerhet
innen tvungent
psykisk helsevern.

Oppgave 1: Klagesaksbehandlingen

- Kontrollkommisjonen *treffer de de avgjørelser som særlig tillagt den.*
- Hvilke avgjørelser dette er og hvem som har klagerett fremgår i de enkelte bestemmelser i psykisk helsevernloven .

Statsforvalteren er klageinstans for vedtak om *undersøkelse og behandling uten eget samtykke* – lovens § 4-4 a.

Klagerett til kontrollkommisjonen på vedtak om:

- Etablering, opprettholdelse og opphør av tvungen observasjon og tvungent psykisk helsevern, §§ 3-3a og 3-7
- Klage fra barn over 12 år, § 2-1 andre ledd
- Beslutning om samtykke til å være underlagt tvungent psykisk helsevern, § 2-2
- Tiltak som innskrenker frihet og bruk av tvang under gjennomføringen av vernet;
  - Skjerming § 4-3,
  - Forbindelse med omverdenen § 4-5,
  - Ransaking §4-6,
  - Beslag § 4-7,
  - Rusmiddeltesting § 4-7a,
  - Tvangsmidler § 4-8,
  - Sikkerhetstiltak i RSA mv, §§ 4A-4, 4A-6, 4A-6a, 4A-8, 4A-13
- Overføringer - §§ 4-10, 5-4 og 4A-8.

Oppgave 2: Etterprøving uten klage

- Dokumentkontroll - § 3-8, første ledd
- Tre-måneders kontroll (første gang etter etableringen) og sjekk av om individuell plan er utarbeidet - § 3-8, andre ledd
- Ett-års samtykke, § 3-8, tredje ledd

Oppgave 3: Velferdskontroll m.m.

- «I den utstrekning det er mulig, skal kontrollkommisjonen også føre den kontroll den finner nødvendig for pasientenes velferd», jf. phvl. § 6-1 andre ledd
- Utøves gjennom besøk ved institusjonen, jf. forskriften § 62
- Innholdet i kontrollen, jf. § 63 – bl.a.:
  - Føre kontroll med bruk av restriktive tiltak – gjennomgå alle kap. 4 vedtak
  - Gjennomgå tvangsprotokoller – skjerming, tvangsmidler og tvangsbehandling.
  - Gi pasienter anledning til å fremsette klage
  - Tilby samtale med nyinnlagte pasienter
  - Følge opp pasienter ve og vel mer generelt
  - Påtale mer generelle forhold som KK oppdager ved sykehuset – praksis, husordensregler m.m.
  - Skal varsle Statsforvalteren ved alvorlige forhold ved institusjonen

Varsling til Statsforvalteren mv

- Dersom kontrollkommisjonen kommer over uheldige forhold av mindre alvorlig karakter, kan den ta forholdet opp med institusjonens ledelse eller den faglig ansvarlige for vedtak
- Ved funn av alvorlige forhold ved institusjonen, skal kontrollkommisjonen varsle statsforvalteren

Eksempler på hva det kan være aktuelt å varsle Statsforvalteren om:

- Langvarig eller utstrakt bruk av skjerming eller tvangsmidler.
- Bruk av uhjemlet tvang eller tvang uten at det fattes vedtak.
- Utstrakt bruk av tvang basert på nødrett, for eksempel ved ECT-behandling
- Gjennomgående stort overbelegg, manglende døgnkapasitet eller for tidlige utskrivelser, som medfører at pasienter ikke får forsvarlig behandling.
- Gjentatte anmodninger om samtykke til forlenget tvungen observasjon, jf. psykisk helsevernloven § 3-2 tredje ledd som skyldes sendrektighet eller ressurshensyn
- Gjennomgående manglende eller svært mangelfulle individuelle planer.

Forholdet mellom Kontrollkommisjonen og tilsynsmyndighetene

- Tilsynsmyndighetene er Statens helsetilsyn og Statsforvalteren
- Deres tilsynsansvar omfatter tilsyn med utførelsen av helse- og omsorgstjenester og helsepersonells virksomhet.
- Når tilsynsmyndigheten mottar informasjon, for eksempel fra kontrollkommisjonen om alvorlige hendelser, skal de undersøke forholdene, og påse at eventuelle feil blir rettet opp.
- Kontrollkommisjonens velferdskontroll er avgrenset mot deres, ref. «ta forhold opp med» og «varsle»

«Tvangslovutvalget»

- Oppnevnt 17. juni 2016
- Leder: jusprofessor Bjørn Henning Østenstad fra Universitetet i Bergen.
- Utvalget skal foreta en samlet gjennomgang av tvangsreglene i helse- og omsorgssektoren mv.
- Skal vurdere kontrollordninger, herunder Kontrollkommisjonene
- Det gjøres en evaluering av kvaliteten på tvangsvedtak mv

- Frist: 15. juni 2019

Andre lover som gir hjemmel for helsehjelp uten eget samtykke.

- Pasient- og brukerettighetsloven

Kapittel 4 A. Helsehjelp til pasienter uten samtykkekompetanse som motsetter seg helsehjelpen mv.

- Helse- og omsorgstjenesteloven

Kapittel 9. Rettssikkerhet ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemning.

Kapittel 10. Tvangstiltak overfor rusmiddelavhengige

NOU

Norges offentlige utredninger 2019: 14

Tvangsbegrensningsloven

Forslag til felles regler om tvang og inngrep uten
samtykke i helse- og omsorgstjenesten

*«Det foreslås at fylkesnemndene og kontrollkommisjonene erstattes av en ny felles overprøvingsordning. **Tvangsbegrensningsnemndene** blir her klage- og overprøvingsinstans, fylkesmennene skal motta og gjennomgå alle vedtak og beslutninger og tilrettelegge for nemndene. Blant annet skal fylkesmannen fordele saker og drifte saksbehandlings- og arkivsystem for nemndene.»*

«Det foreslås at tvangsbegrensningsnemndene primært skal fungere som et generalistorgan og ha ansvaret i et geografisk avgrenset område. De skal ledes av en jurist, og ha et medlem som er lege og ett lekmedlem. Det skal i tillegg opprettes særlige utvalg av fagekspertter, blant annet på forebygging av tvang, som etter anmodning fra nemndsleder, kan oppnevnes til å supplere nemnda ved behandling av enkeltsaker. »

Ekspertutval skal evaluere vilkåret om manglande samtykkekompetanse for bruk av tvang i psykisk helse

Nyheit | Dato: 05.05.2022 | Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet

I 2017 blei manglande samtykkekompetanse innført som vilkår i psykisk helsevernloven for å kunne vedta tvungen observasjon, tvungent psykisk helsevern og behandling med tvang. No har regjeringa satt ned eit ekspertutval som skal evaluere lovendringa.

Forventninger til medlemmene og kontrollkommisjonsarbeid i praksis

- ✓ Kontrollkommisjonens samfunnsoppdrag
- ✓ Kontrollkommisjonen som **uavhengig** arbeidsfellesskap
- ✓ De forskjellige roller
- ✓ Kontrollkommisjonen og pasientene
- ✓ Kontrollkommisjonen og pasientens nærmeste pårørende
- ✓ Kontrollkommisjonen og institusjonen
- ✓ Kontrollkommisjonen vs. tilsynsmyndighetene

Kontrollkommisjonens samfunnsoppdrag

- § 6-1: Kontrollkommisjonenes hovedoppgave er å sikre den enkelte pasients rettssikkerhet i møtet med det psykiske helsevernet.
  - ✓ Kontroll med tvangsvedtak
  - ✓ Klagebehandling
  - ✓ Velferdskontroll
- Stort og viktig samfunnsoppdrag
- Tillitskrevende

Kontrollkommisjonens samfunnsoppdrag

- Paulsrudutvalget fremhever i NOU 2011:9 følgende forhold som særlig viktig for en kontroll- og overprøvingsordning:
  - ✓ oversiktlig og tilgjengelig for pasienten - kort tid fra klage til overprøving
  - ✓ riktig kompetanse og gode kvalifikasjoner hos kontrollinstansen
  - ✓ forsvarlig og likeverdig saksbehandling
  - ✓ forsvarlige og effektive administrative rutiner
  - ✓ betryggende rutiner for kvalitetssikring av kontrollordningen

Kontrollkommisjonen som arbeidsfellesskap

- Hver kontrollkommisjon representerer et **uavhengig** arbeidsfellesskap hvor det er viktig at hvert medlem bidrar ut fra sin formelle posisjon, men også ut fra sine personlige egenskaper, jf. phvl. § 6-2 og 6-3.

Selv om medlemmene gjerne har klare meninger og holdninger, også på det politiske plan, gir ikke rollen som medlem av en uavhengig kontrollkommisjon rom for formidling av dem. Kontrollkommisjonens rolle er primært på individnivå. Kontrollkommisjonens medlemmer er underlagt regler om **taushetsplikt** og **habilitet**.

Kontrollkommisjonen som arbeidsfellesskap

Reglene om **habilitet** følger av forvaltningsloven § 6, jf. psykisk helsevernforskriften § 1-6, og i klagesakene gjelder domstolloven kap. 6, jf. psykisk helsevernloven § 6-4 syvende ledd.

Dersom en bruker/pårørenderepresentant har personlig erfaring fra den institusjon kommisjonen er knyttet til, er dette i utgangspunktet ikke til hinder for å utøve vervet som kontrollkommisjonsmedlem.

Det er viktig at kontrollkommisjonens medlemmer ikke identifiserer seg med institusjonen eller behandlerrollen. Dette kan være en særlig utfordring for de av kommisjonens medlemmer som har yrkeserfaring fra helsevesenet.

De forskjellige roller

- ✓ Lederen
- ✓ Legemedlemmet
- ✓ Alminnelig legmedlem
- ✓ Pasient-/pårørenderepresentanten
- ✓ Varamedlemmene

Lederens rolle

Kommisjonens leder skal legge forholdene til rette slik at alle medlemmene føler seg trygge i utøvelsen av kommisjonsarbeidet. Lederen har ansvaret for hvordan arbeidet i kommisjonen gjennomføres. Dette gjelder både det praktiske arbeid, slik som å sette opp møteplaner, attestering av godtgjørelse til medlemmene, men også gjennomføring av kommisjonens møter og at saksbehandlingsregler og -frister overholdes. Kommisjonens leder har ansvaret for at de øvrige medlemmene får tilgang på nødvendig underlagsmateriale til det arbeid som skal utføres.

Lederens rolle

Det er også lederens oppgave å legge til rette for at medlemmene får stille spørsmål under møter. Kommisjonens leder må være oppdatert på de juridiske føringene for kontrollkommisjons arbeid og skal formidle dette til de øvrige medlemmene, både i form av veiledning, men også i forhold til å sørge for distribuering av rundskriv m.m. Kurs og samlinger etc.

Om legens rolle

I mange kommisjoner er legen allmennlege og har sitt daglige virke som behandler, gjerne som fastlege.

I kontrollkommisjonen er imidlertid legens rolle en annen.

Her har han eller hun rollen som medisinsk sakkyndig og det er da viktig at legen er bevisst på forskjellen mellom disse to rollene.

Om rollen til det alminnelige legmedlemmet

Dette medlemmets rolle er å representere den «alminnelige sunne fornuft».

I enkelte kommisjoner har dette medlemmet en fagbakgrunn som for eksempel sykepleier/sosionom. Rollen vil da ofte bære noe preg av dette som tilførsel av ytterligere kompetanse til kommisjonen.

Om rollen til det legmedlemmet som er pasient/pårørenderepresentant

Det er viktig at bruker – og pårørenderepresentantene formidler sin erfaring på en generell måte.

Dette innebærer at disse medlemmene må være tilbakeholdne med å formidle sine personlige opplevelser.

Bruker- og pårørendeorganisasjonene har ofte klare holdninger, som kan deles av pasient/pårørenderepresentanten.

Kontrollkommisjonsordningen har imidlertid et mandat som gir liten mulighet for å opptre som representant for en organisasjon.

Om rollen til varamedlemmene

Varamedlemmer opplever ofte at det er krevende å være med i kontrollkommisjonen fordi erfaringene og læringen blir spredt utover i tid. At et varamedlem ikke møter så hyppig, kan imidlertid være en unik kompetanse.

Det å se ting med nye øyne kan føre til at det blir stilt viktige spørsmål som kan bidra til at kommisjonens uavhengighet blir opprettholdt, og også hindre at stigmatiserende holdninger får grobunn i kommisjonen. («Husblindhet»)

Om rollen til varamedlemmene

I noen kommisjoner trekkes varamedlemmene mer intensivt med. Det anbefales!

Det er også mulig at et medlem og dennes vara kan dele mer likelig på arbeidsmengden. For noen kan den fleksibiliteten være en forutsetning for deltakelse i en kommisjon.

Kontrollkommisjonen og pasientene

✓ Pasientbesøk

Av phv-forskriften § 63 fremgår det at «Pasienter som er innlagt i institusjonen uten eget samtykke etter siste besøk skal få tilbud om samtale med kontrollkommisjonen».

Alle nye pasienter på institusjonen underlagt tvang, skal besøkes, selv om de tidligere har vært innlagt og også da har fått besøk.

Kontrollkommisjonen og pasientene

✓ Pasientens verdighet i klagesaksmøter

Formelle klagesaksmøter mellom pasient og kommisjonen skal avvikles med verdighet på linje med saker som behandles i domstolene, men med mindre strenge rammer.

Kontrollkommisjonen og pasientene

Pasienten vil kunne oppleve at både det skriftlige materiale og spørsmålene som stilles i møte, griper rett inn i alvorlige hendelser i hans/hennes liv.

Måten kontrollkommisjonen henvender seg til pasienten på, hvordan spørsmålene stilles, og hvordan pasientens verdighet ivaretas, vil kunne være avgjørende for pasientens opplevelse av møtet.

Kontrollkommisjonen og pasientens nærmeste pårørende

✓ Kontrollkommisjonen og pasientens nærmeste pårørende

Kontrollkommisjonen kommer ofte i kontakt med pasientens pårørende. Nærmeste pårørendes klagerett gjør at de kan være part i en klagesak.

Typiske tilfeller er:

- ✓ Nærmeste pårørende klager på avslag på begjæring om innleggelse.
- ✓ Nærmeste pårørende klager på utskriving/opphør av det tvungne vernet.
- ✓ Det hender også at pasienten ønsker pårørende til stede i en behandling av en klage de selv har fremmet.

Kontrollkommisjonen og pasientens nærmeste pårørende

Kontrollkommisjonen bør:

- ✓ Verifisere at valg av nærmeste pårørende er i samsvar med pasientens ønske. Spørsmålet om hvem som er pasientens pårørende, er regulert særskilt for pårørende til pasienter som er undergitt tvungent psykiskhelsevern.
- ✓ Ta hensyn til at pasient og nærmeste pårørende ikke trenger ha sammenfallende interesser. Taushetsplikt.
- ✓ Kommisjonen bør også kontrollere at nærmeste pårørende får nødvendig informasjon om de vedtak som treffes om pasienten.

Kontrollkommisjonen og institusjonen

Kontrollkommisjonens uavhengighet

Det er et sentralt poeng at kontrollkommisjonen skal være et uavhengig organ, jf. psykisk helsevernloven § 6-3. Der står det at lederen av kommisjonen skal påse at kommisjonen ikke følger arbeidsrutiner som undergraver kontrollkommisjonens uavhengighet.

Det kan tidvis være krevende for kontrollkommisjonen å opprettholde sin uavhengighet til institusjonen, fordi kommisjonen jo forholder seg til menneskene som arbeider ved institusjonen. Kommisjonen bør fortløpende være oppmerksom på å holde korrekt distanse.

Kontrollkommisjonen og institusjonen

Samarbeid – konflikt

Utgangspunktet er at institusjon fungerer etter lovens bestemmelser. Å være et kontrollorgan innebærer ikke å «avsløre» institusjonen, men å vise selvstendighet og å ha et kritisk blikk i forhold til praksisen ved institusjonen. Noen institusjoner ser på kommisjonen som et bidrag til å sikre kvaliteten, men kommisjonen kan også bli sett på som «sand i maskineriet». Samtidig kan kommisjonens rolle i seg selv kan være konfliktskapende. Det er viktig å huske at et godt samarbeid mellom institusjon og kommisjon vil danne et godt grunnlag for kommisjonens arbeid, og dermed være til det beste for pasientene.

En velfungerende kontrollordning inngir tillit til det psykiske helsevernet.

Kontrollkommisjonen vs. tilsynsmyndighetene

- Grensegangen mellom kontrollkommisjonens velferdskontroll og tilsynsmyndighetens oppgaver
  - ✓ Statens helsetilsyn og statsforvalterne er tilsynsmyndigheter
  - ✓ Kontrollkommisjonens oppgaver er sekundære
    - ✓ Terskelen for å melde i fra om brudd bør være lav

Forventninger til medlemmene og kontrollkommisjonsarbeid i praksis

**Takk for oppmerksomheten og
lykke til med kommisjonsarbeidet!**